

СЛОВОТВОРЧА СЕМАНТИКА ДЕНУМЕРАТИВІВ У КОГНІТОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ: ЛОГІЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(48)

УДК 811.161.2'373.611

DOI:10.24144/2663-6840/2022.2(48).134-141.

Костриба О. Словотворча семантика денумеративів у когнітологічному вимірі: логічні пропозиції; кількість бібліографічних джерел – 20; мова українська.

Анотація. Актуальною проблемою дериватології є аналіз її когнітивного вияву. Здебільшого об'єктом таких досліджень є словотвірні гнізда, які з позиції когнітивізму розглядають як фрейм-структури, – одиниці, що акумулюють ментальні знання людини, підводять їх під певні рубрики людського досвіду, проєктуючи на мовний рівень шляхом застосування словотворчих засобів.

Новий вектор досліджень, зокрема у відчислівниковому словотворенні, становить з'ясування лінгвокогнітологічного аспекту словотворчої семантики крізь призму фреймової організації дериватів. Виявлення когнітивної природи словотвірних значень доповнює здобутки ономазіологічної дериватології. Розгляд мотивувального лексико-семантичного варіанта як одного з компонентів структурної експлікації певного знання – субфрейму в межах фрейму, а також дериваційно спроможної семи як вербалізованого слота – сприяє доповненню надбань семантичного словотвору.

Мета дослідження – у межах фрейм-структур змоделювати когнітивний вияв словотворчої семантики денумеративів, яка оперта на логічні пропозиції. Для досягнення мети слід розв'язати такі завдання: встановити словотворчу семантику похідних із модифікаційним і транспозиційним типами деривації; обґрунтувати когнітивне формування мутантів та транспозитів як мисленневу двокомпонентну операцію; змоделювати когнітивну природу відчислівникових утворень Л-пропозиційного типу.

Когнітивне моделювання словотворчої семантики денумеративів (утворень безпосередньо та опосередковано виведених від вершинного конститuenta словотвірного гнізда) дало змогу виявити тематику ментального рівня, за якою об'єднуються похідні слова в межах фрейму, більше того – словотвірні значення згрупповуються за когнітивним змістом. З'ясовано типи логічних пропозицій та актантне наповнення пропозицій денумеративів із прирощеннями на рівні поширювачів.

Ключові слова: фрейм, субфрейм, слот, пропозиційна структура, або схема, пропозиція, словотвірне гніздо, словотвірне значення, денумератив.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою мовознавчої науки є розгляд словотвірного рівня мови крізь призму антропозорієнтованого когнітологічного вчення. Найважливішим завданням інтердисциплінарної лінгвокогнітології є «не тільки зіставити кожну мовну форму з її когнітивним аналогом, її концептуальною або когнітивною структурою (пояснюючи тим самим значення чи зміст форми через певну когнітивну структуру, структуру думки чи знання), але й пояснити причини вибору чи створення “упаковки” для цього змісту» [Кубрякова 2004, с. 16]. Реалізувати ці завдання можливо шляхом опису мовних словотвірних одиниць та пов'язаних із ними явищ, процесів тощо на основоцентричних засадах із урахуванням ономазіологічного підходу [Грещук 2009, с. 17; Селиванова 2002]).

Аналіз досліджень. Лінгвістичне осмислення ментальних форм існування певного знання на словотвірних рівнях різних мовних систем представлене дослідженнями, що здебільшого зорієнтовані на вивчення ізольованих від тексту одиниць, дискурсивність яких експлікується на глибинних рівнях мови. Цей аспект враховано при описі способів словотворення [Кочерга 2012], семантики похідних слів [Полюжин 1999; Шишліна 2011; Яценецкая 2014; Фаломкіна 2012; Рис-Вікерс 2012], комплексних одиниць словотворення, а саме: словотвірних типів [Нагель 2011; Евсеєва 2011], словотвірних парадигм [Грещук 2012] та найбільш вивченої оди-

ниці – словотвірного гнізда (СГ), причому акцентується увага на описі його фреймової організації ([Евсеєва 2011; Павленко 2015; Пономарева 2017; Образцова 2013; Осадчий 2007] та ін.).

Витоки традиційного осмислення дефініції *фрейм* сягають вчення М. Мінського, де фрейм розглянуто як структуру даних людської пам'яті, що є придатною для відображення певної стереотипної ситуації з метою осмислення нової ситуації або оновленого погляду на ситуацію, щоб «шляхом зміни в ній окремих деталей зробити її придатною для розуміння більш широкого класу явищ чи процесів» [Минский 1979, с. 7]. Під фрейм-структурою словотвірного гнізда розуміємо одиницю нагромадження, категоризації та представлення певного знання, опертого на ментальний досвід людини, та яка є засобом структурування певного концепту (див. також [Евсеєва 2011, с. 16; Пономарева 20017, с. 7] та ін.).

Метою роботи є змоделювати крізь призму фреймової структури словотвірного гнізда (СГ) когнітивний вияв словотворчої семантики денумеративів, значеннєва структура яких оперта на логічні пропозиції (Л-пропозиції). Реалізація мети передбачає розв'язання конкретних завдань: 1) встановити словотвірні значення (СЗ) з модифікаційним та транспозиційним типами деривації; 2) обґрунтувати модифікації та транспозити як одиниці двокомпонентного когнітивного вияву; 3) з'ясувати когнітивну природу денумеративів із логічним типом пропозиції.

У розвідці акцент дослідження зміщено з фрейму як комплексного знання на словотвірне значення як складника фрейму. Оскільки застосування фреймового пропозиційно-семантичного методу до аналізу словотвірної семантики дериватів, згрупованих за принципом гніздування, зокрема у відчислівниковому словотворенні досі не було застосовано, це становить новизну дослідження.

Виклад основного матеріалу. Маркування когнітивних властивостей словотвірних значень передбачає фіксацію таких фреймових, ієрархічно визначених компонентів:

1) субфреймове наповнення фрейму, де кожен субфрейм є еквівалентним мотивувальному лексико-семантичному варіанту (ЛСВ) вершини СГ;

2) слотна частина фрейму – певна когнітивна ситуація (тема);

3) пропозиційні структури (схеми) (ПС), що становлять типові структурно-логічні схеми, на які спираються значення дериватів, що відображають згорнуті судження;

4) актантні позиції пропозицій, які відбивають конкретне семантичне наповнення пропозиційних схем, де актант 1 – це лівобічний поширювач, представлений дериватом, а актант 2 – правобічний поширювач, репрезентований твірним словом (див. [Евсеева 2011; Пономарева 2017; Осадчий 2007]).

Розуміння дослідниками поняття *субфрейму* та *слота* не є рівноцінними за критерієм *вербалізований – когнітивний*, де субфрейм – це словесна форма існування компонента певного знання, натомість слот групує слова за темами ментального змісту. Тому обґрунтовано розмежовуємо слот у його вербалізованій та ментальній суті. Вербалізований слот (ВС) актуалізує певну тему в мові за допомогою правобічних актантів – мотивувальних слів, а когнітивний слот відображає відому для мовця ситуацію. Про необхідність відмежування мотивувальної семи від слотної частини фрейму пише О. Капусткіна, вважаючи, що комбінація слотів відрізняється від традиційного набору мотивувальних сем [Капусткіна 2011, с. 74]. Зауважимо, що вербалізований слот також групує деривати за певними темами – функційним навантаженням досліджуваної основи, що доповнює набутки семантичної дериватології когнітивним виявом. Тому, аналізуючи словотвірну семантику денумеративів, маркуємо слот у двох його виявах.

Об'єкт нашого вивчення представлений шістнадцятьма словотвірними гніздами з вершинними нумеративами. Їхня потужність становить 2183 одиниці, серед яких інваріантне значення 489 дериватів утворене шляхом: а) модифікації семантики твірної основи (172 одиниці виражають шістнадцять СЗ), б) перекатегоризації частиномовного значення (317 одиниць експлікують вісім СЗ). Когнітивне формування їхньої семантики ґрунтується на двокомпонентній логічній операції – Л-пропозиції (за Т. Шмелевою [Шмелева 1988, с. 12]): модифікати та мутанти становлять результат своєрідних логічно-розумових операцій, опертих на вже відому мовцю інформацію [Осадчий 2007, с. 15–16], наприклад, фемінітив *п'ятикласниця* утворений від маскулі-

нума *п'ятикласник* або субстантив із абстрактним змістом *первозданність* постав від прикметника *первозданний* тощо (у цих випадках семантична ситуація є незмінною). Порівняйте з мутаційними утвореннями, які характеризуються внутрішнім подієвим змістом [Осадчий 2007, с. 15–16]: редериват *надіцять* семантично відображає процес називання дискретно-недискретної кількості в межах кількісно-числового ряду на позначення другого десятка.

Отож модифікаційні утворення відрізняються від твірних слів ускладненістю деякими квантитативними, часовими, просторовими характеристиками [Грещук 1995, с. 38–38]), а визначеність їхньої ментальної тематики та маркування лівобічних актантів здебільшого відбивають цю ономазіологічну базу. Транспозитам же властива зовнішня подієвість (перекатегоризація частиномовної семантики) як розумова здатність вживати слово мовцем в іншій синтаксичній позиції, окрім того, їм не іманентна внутрішня подієвість, тому вони не перефразовуються за правилами побудови мови (див. [Грещук 1995, с. 38–39]), наприклад, *одність* – ‘буття єдності’; тому транспозити становлять цілісну ситуацію, позначену умовною одиницею кон'юнктором (див. [Осадчий 2007]).

З метою лаконічного представлення словотвірної семантики та збереження ієрархічності фрейм-структур, словотвірні значення в розвідці репрезентовано з урахуванням двох критеріїв: 1) слотне наповнення; 2) пропозиційні схеми (із маркуванням актантних частин пропозицій).

1. Словотвірні значення денумеративів крізь призму слотної частини як виразника субфрейму певного фрейму представлено темою, рідше – темами, які існують у межах єдиного СЗ або об'єднують декілька СЗ.

Кількісно переважає тема (теми), які виявлені в межах єдиного словотвірного значення.

СЗ ‘*особа жіночої статі, що співвідноситься з відповідною особою чоловічої статі*’: СЛОТ ‘жіночність’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, сто, тисяча (ВС ‘кількість’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС ‘той самий’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС ‘однаковий, тотожний’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС ‘окремий, одинокий’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (ВС ‘окремий’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. перший, другий (ВС ‘сталий порядок’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ мільйон / заст. міліон (ВС ‘багатство, капітал’), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ чотири (ВС ‘оцінка’): *восьмикласниця, однодумниця, первачка* та ін.

СЗ ‘*половина того, що названо твірним іменником*’: СЛОТ ‘частковість’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (ВС ‘кількість’): *півсотня*.

СЗ ‘*перенаправлення дії, що названа твірним дієсловом*’: СЛОТ ‘перенаправлення дії’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (ВС ‘кількість’): *роздвоюватися, роздвоїтися, потріюватися* та ін.

СЗ ‘*тривання дії, названої твірним дієсловом*’: СЛОТ ‘тривання дії’: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, десять (ВС ‘кількість’): *роздвоювати, розтринькувати, здесятківувати* тощо.

СЗ 'довести до результату дію, що названа твірним дієсловом': СЛОТ 'завершеність дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, чотири (ВС 'кількість'): *почетвертувати, потроїтися, стриножити* та ін.

СЗ 'повторна реалізації дії, що названа твірним дієсловом': СЛОТ 'повторність дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два (ВС 'кількість'): *передвоїти*.

СЗ 'якийсь час побути тим, що названо твірним дієсловом': СЛОТ 'визначеність тривання дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (ВС 'кількість'): *посотникувати*.

СЗ 'абстрагована ознака': СЛОТ 'темпоральність ситуації': СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (ВС 'не існував, не було раніше'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (ВС 'минулий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (ВС 'початковий; не пережитий раніше'): *первісність, первинність, первородство* тощо.

СЗ 'сильний вияв ознаки': СЛОТ 'підсилення': СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'однаковий, тотожний'), СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму три (ВС 'послаблення семантики слотів фрейму'): *однаковісінський, триклятуций*.

СЗ 'надмірний ступінь адвербіальної ознаки': СЛОТ 'вагомість способу реалізації дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий ('початковий перед наступним'): *найперше*.

СЗ 'адвербіалізація кількості': СЛОТ 'черговість способу реалізації дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ другий (ВС 'циклічний порядок'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ другий (ВС 'порядковий зв'язок'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ чотири (ВС 'кількість'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (ВС 'початковий перед наступним'): *удруге, перше, по-друге* та ін.

СЗ 'демінутивність': СЛОТ 'зменшеність та пестливість': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, сім, десять, сто (ВС 'кількість'): *однічка, трібечка, п'ятчак* та ін.; СЛОТ 'зменшеність': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, сім, десять, сто (ВС 'кількість'): *трикуток, десятичка, сотенька* тощо.

Слотна частина фреймів може згруповувати деривати, що є складниками різних СЗ.

СЗ 'демінутивність' / 'гіпокористична не дискретна кількість' / 'гіпокористична ознака кількості': СЛОТ 'пестливість': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, сім (ВС 'кількість'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'той самий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'однаковий, тотожний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'окремий, одинокий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. первий, другий (ВС 'сталий порядок'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'самотній, одинокий'), СУБФРЕЙМ Типова частина фрейму перший / розм. первий (ВС 'актуалізація всіх слотів фрейму'; маємо на увазі транспозиційні утворення, які постали на I ступені деривації): *первачка / сімерко / одніський* тощо.

СЗ 'стилістична маркованість того, що названо твірним іменником' / 'спосіб реалізації дії, що названо твірним словом мотивувального прилівника': СЛОТ 'тотожність': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, сім, вісім (ВС 'кількість'),

СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'той самий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (ВС 'не існував, не було раніше'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (ВС 'початковий перед наступним'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (ВС 'минулий'): *тричятки / вобидвіруч, уперш* тощо.

СЗ 'абстрагована дія' / 'абстрагована ознака': СЛОТ 'кількісний вияв ситуації': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, десять, сто (ВС 'кількість'): *троїння, сотникування / однокомпонентність* тощо.

СЗ 'зробити / стати таким, як названо твірним дієсловом': СЛОТ 'актуалізація дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (ВС 'кількість'): *потроїти, здвоїтися I, стріоти*².

СЗ 'адвербіалізація предметної ознаки' / 'ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ 'адвербіалізація предметної ознаки': СЛОТ 'кількість способу реалізації дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три (ВС 'кількість'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'окремий, одинокий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (ВС 'не існував, не було раніше'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'той самий'): *втріку, упервину, одінцем* тощо.

СЗ 'абстрагована ознака' / 'абстрагована дія': СЛОТ 'якісний вияв ситуації': СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'той самий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'однаковий, тотожний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'окремий, одинокий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (ВС 'окремий'), СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, другий (ВС 'послаблення семантики слотів фрейму'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'цілісний, неподільний; єдиний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (ВС 'найкращий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (ВС 'вагомий; головний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ другий (ВС 'неякісний; відмінний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (ВС 'цілісний, неподільний; єдиний'): *одноколірність, однозначність / першенствування* тощо.

СЗ 'адвербіалізація ознаки' / 'адвербіалізація кількості' / 'ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ 'адвербіалізація фразеологізму': СЛОТ 'якість способу реалізації дії': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, вісім, сто, тисяча (ВС 'кількість'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'той самий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (ВС 'однаковий, тотожний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'окремий, одинокий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (ВС 'окремий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (ВС 'початковий перед наступним'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (ВС 'минулий'), СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, два, сто (ВС 'послаблення семантики слотів фрейму'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (ВС 'цілісний, неподільний; єдиний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (ВС 'найкращий'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (ВС 'вагомий; головний'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто (ВС 'багато, невизначена кількість'), СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ тисяча (ВС 'велика кількість'): *одномірно, надвоє, достоліха* та ін.

2. Словотвірні значення в денумеративному словотворенні представлені дериватами, семантика

яких оперта на двокомпонентні логічні пропозиційні структури та пропозиції, які є унікальними для кожного СЗ.

Комплексний характер СГ, а відтак – його фреймової організації призвела до необхідності типологізувати пропозиційні структури на первинні ПС та вторинні ПС, де індекс *n* маркує правобічний актант (непохідний нумератив), а індекс *v* – лівобічний актант (дериват) (див. [Пономарева 2017, с. 13]). Також фіксуємо правобічний поширювач за наявністю чи відсутністю синтагматичної семантики, де індекси (*Num*), (*N*), (*Adj*), (*V*) деталізують актант 2, якому не властиве синтагматичне СЗ, а індекси (*Num-N*), (*Phras(Prep)-Num-Phras(N)*) – актант 2 із синтагматичним СЗ.

Логічні пропозиції відчислівникових модифікатів та транспозитив характеризуються природженнями на рівні поширювачів у межах пропозицій (це не те саме, що семантичне природження; див. [Евсеева 2011, с. 303]); такі природження подаємо у квадратних дужках та відокремлюємо курсивом.

Розглянемо пропозиційні структури та актантне наповнення словотвірних значень із модифікаційним типом деривації.

СЗ *‘особа жіночої статі, що співвідноситься з відповідною особою чоловічої статі’*: ПС *‘суб’ект-особа – суб’ект-особа_{v(N)}’*: актант 1 – жінка, [дочка], [дружина], актант 2 – чоловік. Наприклад: ПС *‘суб’ект-особа – суб’ект-особа_{v(N)}’*: П *‘жінка, що співвідноситься з чоловіком, названим за його внутрішніми якостями’*: *однодумниця* (1. Жін. рід до одностумець) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один: СЛОТ *‘жіночність’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘деминутивність’*: ПС *‘об’ект – об’ект_{v(N)}’*, *‘суб’ект-особа – суб’ект-особа_{v(N)}’*, *‘суб’ект-тварина – суб’ект-тварина_{v(N)}’*, *‘сукупний суб’ект-особа – сукупний суб’ект-особа_{v(N)}’*: актант 1 – зменшеність та пестливість, зменшеність, пестливість, актант 2 – грошова одиниця, цифра, число, кількість, вид транспорту, запряжені коні, геометричні фігури, місце зберігання напою, міра, частина чого-небудь, тварина, сукупність осіб, одиниця рахунку, число, цифра, [кількість], група, вид транспорту, марка автомобіля, геометрична фігура, одиниця земельної площі, рослина, особа. Проілюструємо: ПС *‘об’ект – об’ект_{v(N)}’*: П *‘зменшено-пестлива номінація об’єкта, що називає грошову одиницю’*: *п’ятачок* (розм. ‘1. Пестл. до п’ятак 1’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ п’ять: СЛОТ *‘зменшеність та пестливість’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘стилістична маркованість того, що названо твірним іменником’*: ПС *‘об’ект – об’ект_{v(N)}’*, *‘суб’ект-особа – суб’ект-особа_{v(N)}’*, *‘сукупний суб’ект-особа – сукупний суб’ект особа_{v(N)}’*, *‘об’єкт-кон’юнктор – об’єкт-кон’юнктор_{v(N)}’*: актант 1 – нейтральність, розмовність, розмовність та застарілість, актант 2 – хімічна сполука, засіб праці, грошові одиниці, особа, сукупність осіб, об’єкт як ситуація. Наведемо приклад: ПС *‘об’єкт-кон’юнктор – об’єкт-кон’юнктор_{v(N)}’*: П *‘розмовна номінація об’єкта за нейтральним номеном об’єкта, що називає певну ситуацію з темпоральним змістом минувшини’*:

первінка (розм. ‘Те саме, що первина’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий: СЛОТ *‘тотожність’* (ВС *‘не існував, не було раніше’*)).

СЗ *‘перенаправлення дії, що названо твірним дієсловом’*: ПС *‘предикат-суб’ект / предикат-об’ект – предикат_{v(V)}’*: актант 1 – набути (ставати, бути, робитися, виявлятися, ділитися, розташовуватися, з’єднуватися, перешикуватися), актант 2 – тривалий поділ, тривале збільшення, збільшення, тривалість процесу звільнення (тварини), поділ, звільнення (тварини), тривале розташування, з’єднування, розташування, з’єднання. Наприклад: ПС *‘предикат-суб’ект / предикат-об’ект – предикат_{v(V)}’*: П *‘набути суб’єктом дію, що називає тривалість процесу звільнення тварини шляхом розплутування певної кількості ніг’*: *триножитися* (недок. ‘Пас. до триножити’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ три: СЛОТ *‘перенаправлення дії’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘тривання дії, названої твірним дієсловом’*: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: актант 1 – тривало реалізувати дію, актант 2 – збільшення, розташування та з’єднування, поділ, повторний поділ, звільнення (тварини), порядковість покарання особи. Проілюструємо: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: П *‘тривало реалізувати дію, що називає поділ чого небудь у певну кількість разів’*: *роздвоювати* (недок. ‘1. Ділити на дві частини, роз’єднувати надвоє’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два: СЛОТ *‘тривання дії’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘довести до результату дію, що названо твірним дієсловом’*: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: актант 1 – завершити реалізацію дії, актант 2 – поділ, збільшення, сплутування (ніг). Наведемо приклад: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: П *‘завершити реалізацію дії, що названа за поділом тіла на певну кількість частин’*: *почвертувати* (‘1. Те саме, що почотвертувати – 1. Четвертувати (у 1 знач.) [всіх або багатьох]’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ чотири: СЛОТ *‘завершеність дії’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘зробити / стати таким, як названо твірним дієсловом’*: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: актант 1 – завершити дію, стати, зробитися, [розташувати, з’єднати], актант 2 – збільшення. Приміром: ПС *‘предикат – предикат_{v(V)}’*: П *‘завершити дію збільшення, що названа за кількісними характеристиками її реалізації’*: *потроїти* (док. ‘Збільшувати втриє // [дуже (збільшувати), значно посилювати]’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два: СЛОТ *‘актуалізація дії’* (ВС *‘кількість’*)).

СЗ *‘спосіб реалізації дії, що названо твірним словом мотивувального прислівника’*: ПС *‘модус-модус_{v(Adv)}’*: актант 1 – спосіб реалізації дії, актант 2 – спосіб реалізації дії. Наведемо приклади: ПС *‘модус – модус_{v(Adv)}’*: П *‘спосіб реалізації дії за способом реалізації дії, який названий за черговістю її виконання’*: *вперше* (присл. ‘у перший раз, першого разу’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. пєрвий: СЛОТ *‘тотожність’* (ВС *‘початковий перед наступним’*)).

СЗ *‘гіпокористична недискретна кількість’*: ПС *‘кількість – кількість_{v(Num)}’*: актант 1 – пестливість кількості, актант 2 – недискретна кількість_v.

Наприклад: ПС ‘кількість – кількість_{v (Num)}’: П ‘пестливість недискретної кількості_v, що представлена єдністю чотирьох позицій’: *четвірко* (невідм., числ. кільк., збірн., розм. ‘те саме, що четверо’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ чотири: СЛОТ ‘пестливість’ (ВС ‘кількість’)).

СЗ ‘гіпокористична ознака кількості’: ПС ‘ознака – кількість_{n (Num)}’: актант 1 – пестливість ознаки, актант 2 – кількість_n, дискретна кількість_n, єдність кількості_n та дискретно-недискретної кількості_n. Проілюструємо: ПС ‘ознака – кількість_{n (Num)}’: П ‘пестливість ознаки за кількістю_n, яка виражає якісні ознаки кількості’: *однісінький* (розм. ‘1. підсил. до 4’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один: СЛОТ ‘пестливість’ (ВС ‘однаковий, тотожний’)).

СЗ ‘сильний вияв ознаки’: ПС ‘ознака – ознака_{v (Adj)}’: актант 1 – підсилення ознаки, актант 2 – ознака. Приміром: ПС ‘ознака – ознака_{v (Adj)}’: П ‘підсилення кількісної ознаки, яка вказує на якість дії – проклинання’: *триклятущий* (розм. ‘підсил. до триклятий’) (СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму трій: СЛОТ ‘підсилення’ (ВС ‘послаблення семантики слотів фрейму’)).

СЗ ‘половина того, що названо твірним іменником’: ПС ‘об’єкт – об’єкт_{v (N)}’: актант 1 – половина сотні, актант 2 – об’єкт. Наприклад: ПС ‘об’єкт – об’єкт_{v (N)}’: П ‘половина об’єкта, що називає кількість (сотня)’: *півсотня* (‘кількість з п’ятдесяти осіб, предметів і т. ін.; половина сотні //’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто: СЛОТ ‘частковість’ (ВС ‘кількість’)).

СЗ ‘повторна реалізація дії, названа твірним дієсловом’: ПС ‘предикат – предикат_{v (V)}’: актант 1 – повторна реалізація дії, актант 2 – поділ. Проілюструємо: ПС ‘предикат – предикат_{v (V)}’: П ‘повторно реалізувати дію поділу, що названа за кількісними характеристиками її реалізації’: *передвоїти* (док., перех., спец. ‘1. Див. передвоювати – 1. [Передвоювати рілля (ше раз, повторно), або заново, поіншому]’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два: СЛОТ ‘повторність дії’ (ВС ‘кількість’)).

СЗ ‘якийсь час побути тим, що названо твірним дієсловом’: ПС ‘предикат – предикат_{v (V)}’: актант 1 – визначена тривалість дії, актант 2 – дія особи. Наведемо приклади: ПС ‘предикат – предикат_{v (V)}’: П ‘визначена тривалість дії, що названа за родовою діяльністю особи’: *посотникувати* (док., розм. ‘1. Якийсь час побути сотником – 2. Те саме, що сотенний 2 – 2. у знач. ім. сотенний – іст. Особа, яка очолювала сотню (у 4 знач.)’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто: СЛОТ ‘визначеність тривання дії’ (ВС ‘кількість’)).

СЗ ‘надмірний ступінь адвербіальної ознаки’: ПС ‘модус – модус_{v (Adv)}’: актант 1 – вагомість способу реалізації дії, актант 2 – спосіб реалізації дії. Приміром: ПС ‘модус – модус_{v (Adv)}’: П ‘вагомість способу реалізації дії за способом реалізації дії, який названий за черговістю її виконання’: *найперше* (присл. ‘у першу чергу, перед усім іншим’): СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. перший: СЛОТ ‘вагомість способу реалізації дії’ (ВС ‘початковий перед наступним’)).

СЗ ‘який відбувся після того, що названо

твірним прикметником: ПС ‘ознака – ознака_{v (Adj)}’: актант 1 – темпоральність ознаки, актант 2 – ознака. Наприклад: ПС ‘ознака – ознака_{v (Adj)}’: П ‘темпоральність ознаки, що вказує на період кайнозойської ери’: *післятретинний* (‘який відноситься до часу післятретинного періоду’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ трій: СЛОТ ‘темпоральність’ (ВС ‘кількість’)).

Проаналізуємо пропозиційні схеми та пропозиції, на які оперта семантика транспозитів.

СЗ ‘адвербіалізація ознаки’: ПС ‘модус-кон’юнктор – ознака_{v (Adj)}’: актант 1 – спосіб реалізації дії, актант 2 – ознака. Проілюструємо: ПС ‘модус-кон’юнктор – ознака_{v (Adj)}’: П ‘спосіб реалізації дії за ознакою, яка названа за якісною ознакою кількості’: *одностайно* (‘1. Присл. до одностайний’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один: СЛОТ ‘якість способу реалізації дії’ (ВС ‘цілісний, неподільний, єдиний’)).

СЗ ‘адвербіалізація кількості’: ПС ‘модус-кон’юнктор – кількість_{n (Num)}’, ‘модус-кон’юнктор – кількість_{v (Num)}’: актант 1 – спосіб реалізації дії, актант 2 – недискретна кількість_v, дискретно-недискретна кількість_v, дискретна кількість_n. Наведемо приклади: ПС ‘модус-кон’юнктор – кількість_{v (Num)}’: П ‘спосіб реалізації дії за дискретно-недискретною кількістю_v, що називає другий за порядком номер’: *вдруге* (‘у другий раз’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ другий: СЛОТ ‘черговість способу реалізації дії’ (ВС ‘циклічний порядок’)).

СЗ ‘адвербіалізація предметної ознаки’: ПС ‘модус-кон’юнктор – об’єкт_{v (N)}’, ‘модус-кон’юнктор – суб’єкт_{v (N)}’: актант 1 – спосіб реалізації дії, актант 2 – об’єкт як носій цифрового, числового та кількісного значення, вид транспорту, об’єкт темпорального змісту, суб’єкт-особа. Приміром: ПС ‘модус-кон’юнктор – суб’єкт_{v (N)}’: П ‘спосіб реалізації дії суб’єктом-особою, який названий за внутрішнім станом’: *одінцем* (присл. ‘1. Наодинці, самотою, одиночком’): СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один: СЛОТ ‘кількість способу реалізації дії’ (ВС ‘окремий, одинокий’)).

Ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ ‘адвербіалізація предметної ознаки’: ПС ‘модус-кон’юнктор – об’єкт_{v (Num-N)}’: актант 1 – спосіб реалізації дії, актант 2 – об’єкт. Наприклад: ПС ‘модус-кон’юнктор – об’єкт_{v (Num-N)}’: П ‘спосіб реалізації дії об’єктом, який схарактеризований якісною ознакою кількості’: *одночас* (присл. ‘те саме, що водночас’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один: СЛОТ ‘кількість способу реалізації дії’ (ВС ‘той самий’)).

Ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ ‘адвербіалізація фразеологізму’: ПС ‘модус-кон’юнктор_{n (Phras(Prep)-Num-Phras(N))}’: актант 1 – спосіб реалізації дії як ситуація, актант 2 – фразема. Проілюструємо: ПС ‘модус-кон’юнктор – кількість_{n (Phras(Prep)-Num-Phras(N))}’: П ‘спосіб реалізації дії в тій кількості_n, що названа за фразеологізмом, який підсилений якісним змістом нумеративної ознаки’: *достобіса* (‘1. Дуже багато’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто: СЛОТ ‘якість способу реалізації дії’ (ВС ‘багато, невизначена кількість’)).

СЗ ‘абстрагована ознака’: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – ознака_{v (Adj)}’: актант 1 – абстрактність як ситуація, властивість як ситуація, стан і властивість як ситуація, наявність чого-небудь як ситуація,

[звучання] як ситуація, [перебування] як ситуація, стан як ситуація, [визнання] як ситуація, абстрактність як ситуація, якість, властивість як ситуація, властивість як ситуація, властивість та стан як ситуація, якість як ситуація, актант 2 – ознака. Наведемо приклад: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – ознака_{v (Adj)}’: П ‘абстрактність як ситуація за ознакою, яка названа за якісною ознакою кількості’: *однозвучність* (‘1. Абстр. ім. до однозвучний’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ одін: СЛОТ ‘якісний вияв ситуації’ (ВС ‘той самий’’)).

СЗ ‘абстрагована дія’: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – предикат_{v (V)}’: актант 1 – ситуативна дія, актант 2 – дія, потенційна дія. Приміром: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – предикат_{v (V)}’: П ‘ситуативна дія за значенням потенційної дії, яка названа за кількісними характеристиками’: *десятькування* (*іст., розм.* ‘дія за знач. десятикувати’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ десять: СЛОТ ‘кількісний вияв ситуації’ (ВС ‘кількість’’)).

СЗ ‘абстрагована кількість’: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – кількість_{n (Num)}’: актант 1 – ситуація єдності, ситуація переваги, актант 2 – дискретна кількість_n, дискретно-недискретна кількість_n. Наприклад: ПС ‘об’єкт-кон’юнктор – кількість_{n (Num)}’: П ‘ситуація єдності за дискретною кількістю_n, яка названа за першим числом першого десятка’: *одність* (‘1. Те саме, що єдність – 1. Тісний зв’язок,

згуртованість, цілісність, неподільність’) (СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ одін: СЛОТ ‘якісний вияв ситуації’ (ВС ‘цілісний, неподільний; єдиний’’)).

Висновки. Таким чином, результати роботи свідчать про те, що словотвірні значення дериватів Л-пропозиційної групи характеризуються тематичною розмаїтістю, подекуди єдністю слотної частини. Пропозиційні структури двокомпонентні без подієвої семантики. Природження властиві на рівні лівобічного поширювача в межах СЗ ‘зробити / стати таким, як названо твірним дієсловом’, ‘абстрагована ознака’, ‘особа жіночої статі, що співвідноситься з відповідною особою чоловічої статі’.

Маркування когнітивних елементів словотворчої семантики денумеративів методом фреймового пропозиційно-семантичного моделювання є новим у лінгвістиці та становить доповнення основоцентричної та семантичної дериватології. Перспективним є аналіз подієвої словотворчої семантики похідних слів у структурі відчислівникових СГ, зрештою, словотворчої семантики української мови загалом, когнітивний вияв якої може слугувати інформаційною базою для комп’ютерної системи, яка здійснюватиме пошук дериватів за такими параметрами, як *фрейм, субфрейм, вербалізований слот, слот у когнітивній експлікації, пропозиційна структура, пропозиція, словотвірне значення*.

Література

1. Грещук Б.В. Словотвірні категорії і когнітивна категоризація дійсності. *Вісник Прикарпатського національного університету*. 2012. Вип. 36–37. С. 33–39.
2. Грещук В.В. Сучасна дериватологія: деякі підсумки й перспективи. *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць* на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя. Черкаси, 2009. Вип. 8. С. 127–135.
3. Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір: монографія. Івано-Франківськ: Плай, 1995. 208 с.
4. Евсеева И.В. Комплексные единицы русского словообразования: когнитивный подход: монография. Москва: Книжный дом «Либроком», 2011. 310 с.
5. Капусткина О.Ю. Слот «любовь» в рамках фрейма «межличностные отношения». *Вестник Челябинского университета*. 2011. № 13 (228). С. 74–79. Вип. 54. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/slot-lyubov-v-ramkah-freyma-mezhlichnostnye-otnosheniya> (дата звернення: 31.08.2022 р.).
6. Кочерга Г.В. Исторична дериватологія української мови в когнітивному вимірі. *Слов’янський збірник: зб. наук. праць*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. Вип. 17. Ч. 2. С. 90–95. URL: <http://dspace.opu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3439/1/sbornik%20slav2.90-95%2B.pdf> (дата звернення: 02.09.2022 р.).
7. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С. 6–17. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ob-ustanovkah-kognitivnoy-nauki-i-aktualnyh-problemah-kognitivnoy-lingvistiki-1/viewer> (дата звернення: 30.08.2022 р.).
8. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва: Энергия. 1979. URL: <https://djvu.online/file/esqHL2O1jYeQW> (дата звернення: 29.09.2022 р.).
9. Нагель О.В. Фреймообразующий потенциал синкретичных производных. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2011. № 4. С. 48–56. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/freymoobrazuyuschiy-potentsial-sinkretichnyh-proizvodnyh/viewer> (дата звернення: 20.06.2022 р.).
10. Образцова М.Н. Когнитивно-дискурсивное описание гнезда однокоренных слов (на материале пчеловодческой лексики русских народных говоров): автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Кемерово, 2013. 30 с. URL: <https://cheloveknauka.com/v/413784/a/?#?page=1> (дата звернення: 05.08.2022 р.).
11. Осадчий М.А. Пропозиционально-фреймовое моделирование гнезда однокоренных слов: на материале русских народных говоров: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Кемерово, 2007. 27 с. URL: <http://cheloveknauka.com/v/203936/a/?#?page=1> (дата звернення: 02.09.2022 р.).
12. Павленко В.Г. Пропозиционально-фреймовая организация гнезд однокоренных слов ментального значения в английском языке. *Язык и культура*, 2015. № 4 (32). С. 65–72. URL: [http://journals.tsu.ru/uploads/import/969/files/4\(32\)_063.pdf](http://journals.tsu.ru/uploads/import/969/files/4(32)_063.pdf) (дата звернення: 22.09.2022 р.).

13. Полюжин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. Ужгород: Закарпаття, 1999. 235 с.
14. Пономарева Е.А. Фреймовое моделирование лексико-словообразовательных гнезд с вершинами – именами соматических объектов (на материале русского языка): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Красноярск. 2017. 21 с.
15. Рис-Вікерс У.Г. Когнітивно-семантичний потенціал похідного слова (на матеріалі дієслів-інтенсивів польської мови). *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2012. № 2 (18). С. 42–49.
16. Селиванова Е.А. Когнитивно-ономасиологический аспект изучения производной лексики. 2002. С. 20–24. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18522/1/20-24.pdf> (дата звернення: 26.09.2022 р.).
17. Фаломкина И.П. Пропозиционально-фреймовое моделирование словообразовательной ниши с формантом -н/я/ (на материале русских народных говоров): автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Кемерово, 2012.
18. Шишліна О.А. Поняття словотвірного концепта. *Філологічні науки: зб. наук. праць*. Полтава, 2011. № 8. С. 110–115. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1597/1/Shyshlin.pdf> (дата звернення: 20.06.2022 р.).
19. Шмелева Т.В. Семантический синтаксис: текст лекций. Красноярск, 1988. 54 с.
20. Янценецкая М.Н. Пропозициональный аспект словообразования (обзор сибирских дериватологов). *Вестник Томского государственного университета*. 2014. № 1 (27). С. 167–192. URL: <http://journals.tsu.ru/engine/download.php?id=79867&area=files> (дата звернення: 01.09.2022 р.).

References

1. Greshchuk V.V. (2012) Slovtvorni katehorii i kohnityvna katehoryzatsiia diisnosti [Word-formation categories and cognitive categorization of reality]. *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu*. Vyp. 36–37. S. 33–39 [in Ukrainian].
2. Greshchuk V.V. (2022) Suchasna deryvatolohiia: deiaki pidsumky i perspektyvy [Modern deryvatology: some results and prospects]. *Movoznavchyi visnyk: zb. nauk. prats na poshanu profesora Kateryny Horodenskoï z nahody yii 60-richchia*. Cherkasy, 2009. Vyp. 8. S. 127–135 [in Ukrainian].
3. Greshchuk V.V. (1995) Ukrainskyi vidprykmetykovyi slovtvir [Ukrainian adjective word formation]: monograph. Ivano-Frankivsk: Plai. 208 s. [in Ukrainian].
4. Evseeva I.V. (2011) Kompleksnye edinity russkogo slovoobrazovaniya: kognitivnyy podkhod [Complex units of The Russian word formation: cognitive approach]: monography. Moskva: Knizhnyy dom «Librokom». 310 s. [in Russian].
5. Kapustkina O.Yu. (2011) Slot «lyubov» v ramkakh freyma «mezhlchnostnye otnosheniya» [Slot «love» in the framework of the frame «interpersonal relations»]. *Vestnik Chelyabinskogo universiteta*. № 13 (228). S. 74–79. Vyp. 54 [in Russian].
6. Kocherha H.V. (2012) Istorychna deryvatolohiia ukrainskoï movy v kohnityvnomu vymiri [Historical deryvatology of the Ukrainian language in the cognitive dimension]. *Slovianskyi zbirnyk: zb. nauk. prats*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho. Vyp. 17. Ch. 2. S. 90–95 [in Ukrainian].
7. Kubryakova E.S. (2004) Ob ustanovkakh kognitivnoy nauki i aktualnykh problemakh kognitivnoy lingvistiki [On the installations of cognitive science and actual problems of cognitive linguistics]. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*. № 1. S. 6–17 [in Russian].
8. Minsky M. (1979) Freymy dlya predstavleniya znaniy [Frames for presentation is known]. Moskva: Energiya [in Russian].
9. Nagel O.V. (2011) Freymoobrazuyushchiy potentsial sinkretichnykh proizvodnykh [Frame-creating potential of syncretic ephemerals]. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki*. № 4. S. 48–56 [in Russian].
10. Obratsova M.N. (2013) Kognitivno-diskursivnoe opisanie gnezda odnokorenykh slov (na materiale plechlovodcheskoy leksiki russkikh narodnykh govorov) [Cognitive-discursive description of the nest of single-root words (on the material of the shoulder-like vocabulary of Russian folk dialects)]: avtoref. diss. ... kand. philol. nauk: 10.02.01. Kemerovo. 30 s. [in Russian].
11. Osadchiy M.A. (2007) Propozitsionalno-freymovoe modelirovaniye gnezda odnokorenykh slov: na materiale russkikh narodnykh govorov [Positional-frame modeling of the nest of single-root words: on the material of Russian folk dialects]: avtoref. diss. ... kand. philol. nauk: 10.02.01. Kemerovo. 27 s. [in Russian].
12. Pavlenko V.G. (2015) Propozitsionalno-freymovaya organizatsiya gnezda odnokorenykh slov mentalnogo znacheniya v angliyskom yazyke [Propositional-Frame Modeling of a Nest of Single Root Words: Based on the Materials of Russian Folk Talk]. *Yazyk i kultura*. № 4 (32). S. 65–72 [in Russian].
13. Poluzhyn M.M. (1999) Funktsionalnyi i kohnityvnyi aspekty anhliiskoho slovtvorennia [Functional and cognitive aspect of English word formation]. Uzhhorod: Zakarpattia. 235 s. [in Ukrainian].
14. Ponomareva E.A. (2017) Freymovoe modelirovaniye leksiko-slovoobrazovatelnykh gnezd s verшинami – imenami somaticheskikh obektov (na materiale russkogo yazyka) [Frame modeling of lexical and word-forming nests with vertices – names of somatic objects (on the material of Russian language)]: avtoref. diss. ... kand. philol. nauk: 10.02.01. 21 s. Krasnoyarsk [in Russian].

15. Rees-Vickers U.G. (2022) Kohnityvno-semantychnyi potentsial pokhidnoho slova (na materiali diiesliv-intensyviv polskoi movy) [Cognitive-semantic potential of the derived word (on the material of the intensive verbs of the Polish language)]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo*. Ivano-Frankivsk. № 2 (18). S. 42–49 [in Ukrainian].
16. Selivanova E.A. (2002) Kognitivno-onomasiologicheskyy aspekt izucheniya proizvodnoy leksiki [Cognitive-onomasiological aspect of the study of derivative vocabulary]. S. 20–24 [in Russian].
17. Phalomkina I.P. (2012) Propozitsionalno-freymovoe modelirovanie slovoobrazovatelnoy nishi s formantom *-n/ya/* (na materiale russkikh narodnykh govorov) [Positional-frame modeling of word-forming niche with formant *-n/i/* (on the material of Russian folk dialects)]: avtoref. ... kand. philol. nauk: 10.02.01. Kemerovo [in Russian].
18. Shishlina O.A. (2011) Poniattia slovotvirnoho kontsepta [The concept of a word-formation concept]. *Filolohichni nauky: zb. nauk. prats. Poltava*. № 8. S. 110–115 [in Russian].
19. Shmeleva T.V. (1988) Semanticheskyy sintaksis: tekst lektsiy [Semantic syntax: text of lectures]. Krasnoyarsk. 54 s. [in Russian].
20. Yantsenetskaya M.N. (2014) Propozitsionalnyy aspekt slovoobrazovaniya (obzor sibirskikh derivatologov) [Positional aspect of word formation (overview of siberian derivatologists)]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*. № 1 (27). S. 67–192 [in Russian].

WORD-FORMING SEMANTICS OF DENUMERATIVES IN THE COGNITOLOGICAL DIMENSION: LOGICAL PROPOSITIONS

Abstract. The actual problem of deryvatology is the analysis of its cognitive manifestation. In the most cases, the object of such research is word-forming nests, which from the standpoint of cognitivism are considered as frame structures – units that accumulate mental knowledge of a person, bring them under certain headings of human experience, projecting them to the linguistic level through the use of word-making means.

A new vector of research, in particular in the numerical word formation, is the clarification of the linguo-cognitological aspect of word-making semantics through the prism of the frame organization of derivatives. Identifying the cognitive nature of word-formation meanings complements the achievements of onomasiological derivatology. Consideration of the motivating lexical-semantic variant as one of the components of the structural explication of a certain knowledge – a subframe within the frame, as well as a derivatively capable seven as a verbalized slot contributes to the addition of the achievements of semantic word formation.

The purpose of the study is to simulate the cognitive manifestation of the word-forming semantics of denumeratives, which operates on logical sentences, within frame structures. To achieve the goal, the following tasks should be solved: to establish the word-forming semantics of derivatives with modification and transpositional types of derivation; substantiate the cognitive formation of mutants and transposites as a thinking two-component operation; simulate the cognitive nature of the numerical formations of the L-propositional type.

Cognitive modeling of word-making semantics of denumeratives (formations directly and indirectly derived from the vertex constituent of the word-formation nest) made it possible to identify the theme of the mental level at which derived words are combined within the frame, moreover – word-formation meanings are grouped according to cognitive content. The types of logical propositions and the actant filling of sentences of denumeratives with increments at the level of spreaders have been clarified.

Keywords: frame, subframe, slot, propositional structure, or scheme, sentence, word-formation nest, word-formation meaning, denumerative.

© Костриба О., 2022 р.

Ольга Костриба – аспірантка кафедри української мови Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ, Україна; olha.husphit@pnu.edu.ua, olyakostryba1993@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-2551-5046>

Olha Kostryba – postgraduate student of the Ukrainian Language Department, Faculty of Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; olha.husphit@pnu.edu.ua, olyakostryba1993@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-2551-5046>